

Prof. Ona Voverienė. Mokytojų rengimas Panevėžyje istorijos tėkmėje

Kūrybingas mokytojas visados yra kaip pranašas, jeigu jis yra stipriai įsiremęs į savo gimtąją žemę, į visą joje vykusią tautos istoriją, kerojančius papročius ir tradicijas. Tada jo žvilgsnis prasikverbia į ateitį, atskleidžia būsimojus kelius ir tuo būdu vadovauja tautai.

Antanas Maceina

Senokai gavau dovanų iš Panevėžio bičiulių monografiją „Kelias nuo mokytojų seminarijos iki Panevėžio kolegijos“ (Panevėžys, 2016). Jos sudarytojos Lionė Lapinskienė, Rimanta Pagirienė ir Vitalija Raubienė. Knygoje yra ir jų autorių straipsnių. Knyga skirta Panevėžio mokytojų seminarijos I-sios laidos (1925 m.) 90-mečiui ir artėjančiam Lietuvos Respublikos šimtmečiui.

Kaip rašoma knygos Pratarmėje ši monografija - tai Panevėžio kolegijoje vykdyto nuo 2015 m. gegužės mėnesio projekto „Panevėžio mokytojų seminarijos veiklos atspindžiai miesto kultūroje“ sudėtinė dalis. Projektą inicijavo Kolegijos biblioteka, bendradarbiaudama su Socialinių mokslų katedra. Šiandieninė Panevėžio kolegija yra vienintelė švietimo įstaiga, rengianti pedagogus, kuri tęsia anų laikų Mokytojų seminarijos tradicijas. Gal Dievas panevėžiečiams apšvies protus ir jie išlaikys Kolegiją nesunaikintą, o dar geriau – atgaivins Panevėžyje Pedagogikos institutą, vietoje piktavalių iš Vilniaus sunaikinto Edukologijos universiteto.

Panevėžio mokytojų kolegijos ištakos siekia 1727 metus. 2012 metais Kolegija buvo paskelbta „Nacionaline vertybe 2012“ ir nominuota, kaip „Objektas, garsinantis Lietuvą“. Tais pačiais metais Kolegijoje atidaryta Jono Jablonskio auditorija. Kolegijos vadovai, dėstytojai ir studentai brangina ir didžiuojasi savo dvasiniu paveldu. Yra kuo didžiuotis. Ne kiekvienas Lietuvos miestas gali pasigirti tokiu gausiu Lietuvos ateities kūrėjų, išugdytų Panevėžio Seminarijoje-Pedagoginiame institute ir Kolegijoje būriu.

Knygą sudaro jos pratarmė, Kolegijos vadovų Gedimino Sargūno ir Egidijaus Žukausko laiškas knygos skaitytojams (jį aptarėme aukštesnėje pastraipoje), knygos sudarytojų Vilijos Raubienės straipsnis „Į Panevėžio kolegiją veda daug kelių“; Lionės Lapinskienės straipsnis „Humanitarinė mintis Panevėžio mokytojų seminarijoje, bei Aldono Pupkio straipsnis „Juozas Balčikonis Panevėžio mokytojų seminarijoje“, aprašantys, kaip ir žadama knygos pavadinime, kelią nuo mokytojų seminarijos iki Panevėžio kolegijos. Kiti skyriai „Panevėžio mokytojų seminarijos I-os laidos (1925) mokytojai“; Panevėžio mokytojų seminarijos I-os laidos auklėtiniai: „Ne visų Seminarijos auklėtinių likimo keliai vienodi...“; „Panevėžio valstybinis pedagoginis institutas“; „Mokytojų seminarija naujomis istorinėmis sąlygomis“; Panevėžio kolegija tęsia senąsias tradicijas“: „Faktai, įvykiai ir įamžintos akimirkos“; „Padėkos“. „Santrumpos“; „Asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės“.

Knyga išleista kietais viršeliais, 1000 egz. tiražu; 407 psl. apimties, gražus popierius, daug fotonuotraukų, labai atsakingai suredaguota (redaktorė Lionė Lapinskienė) puikiai apipavidalinta ((Dizaineris Linas Vaškevičius), malonu ją paimti į rankas. Knygą lengva skaityti. Tokiu stiliumi mokslinį darbą rašyti geba tik Mokytojai.

Vilija Raubienė savo straipsnyje „Į Panevėžio kolegiją veda daug kelių“ supažindina su Panevėžio kolegijos istorija nuo jos įkūrimo 1872 m., Rusijos okupacijos metu, iki 1957 metų – jau antrosios rusų okupacijos. Straipsnyje aptariamas ir Kolegijos gyvavimo laikotarpis prieškarinėje Nepriklausomoje Lietuvoje, kuris detaliau ir visapusiškiau išryškintas biografiniuose antrame ir trečiame skyriuose. Sovietinės okupacijos laikotarpiu 1957 metais buvo susigriebta, kad lietuviškoms mokykloms trūksta mokytojų. Pedagogų rengimas Panevėžyje po ilgos pertraukos buvo atnaujintas, išsaugant senosios Seminarijos pedagoginio paveldo tradicijas. Atgavus Lietuvos nepriklausomybę įkurta Panevėžio kolegija, jungianti kelias specialybes: ji teikia bakalauro laipsnius.

Lionė Lapinskienė straipsnyje „Humanitarinė mintis mokytojų seminarijoje 1872-1915 ir 1919- 1935 metais supažindina su mokytojų rengimo sunkumais carinės Rusijos pavergtoje Lietuvoje, iš kurios net valstybės vardas buvo atimtas ir vadinosi carinės Rusijos Šiaurės Vakarų kraštu. Vilniaus švietimo apygardoje tuo metu veikė Molodečno mokytojų seminarija, įkurta 1864 m., , Vitebsko gubernijai priklausiusi Polocko mokytojų seminarija, įkurta 1872 metais, kurios rengė mokytojus provoslaviškoms mokykloms. Panevėžio mokytojų seminarija buvo carinės valdžios įkurta Panevėžyje 1872 metais lapkričio mėn. 14 d. Jai buvo pavesta rengti mokytojus Kauno gubernijos provoslaviškoms mokykloms. Šalia Panevėžio seminarijos dar buvo įkurtos 1874 m. mokytojų seminarija Nesvyžiuje ir 1875 m. - -Svisločėje. Visose seminarijose buvo dėstoma tik rusų kalba. Panevėžio mokytojų seminarijai nuo 1873 m. pradėta taikyti išimtis – 2-3 val. per savaitę dėstyti lietuvių kalbą. Buvo patvirtinta ir pirmoji Rusijos imperijoje lietuvių kalbos dėstymo programa. Parengta Z.Liackio. Programa veikė visoje Rusijos Šiaurės Vakarų teritorijoje buvusiose mokyklose.

Lietuvai atgavus lietuvišką spaudą, 1906-1908 m. Panevėžio mokytojų seminarijoje neetatiniu mokytoju pradėjo dirbti kalbininkas aušrininkas Jonas Jablonskis. 1907 m. jis pateikė Panevėžio seminarijos vadovybei

naują „Lietuvių kalbos dėstymo programą“, kurią to meto Vilniaus švietimo globėjų taryba lapkričio 11 d. patvirtino, kaip pagrindinę lietuvių kalbos dėstymo programą. Įkvėptas laimėjimo J. Jablonskis parengė ir „Pradžios mokykloms skirtą lietuvių kalbos mokymo programą“. Ji irgi buvo patvirtinta 1908 m. lapkričio 25 d. Įgijęs Seminarijos vadovybės pasitikėjimą J. Jablonskis mokytis į ją pradėjo agituoti lietuviukus. Jau 1906-1908 metais čia mokytis įstojo Jonas Murka, Antanas Vireliūnas, Antanas Žalys, Kazimieras Ubeika ir kiti. Kaip rašoma knygoje, Jonas Jablonskis, „Būdamas išvalgus diplomatas, jis lyg ir sukuria iliuziją, kad populiarina rusų autoriaus prof. Modesto Bogdanovo kūrybą, pažintinio pobūdžio knygelę apie artimiausioje aplinkoje matomus gyvūnus, jis lietuviukus moksleivius suburia į „Vertėjų būrelį“, kurie intensyviai studijuoja lietuvių kalbą, net kas vakarą lankydami pas J. Jablonskį jo namuose. Visi „vertėjai“ vėliau tapo žymiais Lietuvos pedagogais ir mokslininkais-lituanistais. Jonui Jablonskiui iš Panevėžio išvykus lietuvių krašte puoselėjo mokytojas Matas Grigonis. Artėjant I-jam pasauliniam karui, Seminarija buvo iškelta į Mstislavlį. Ten ji veikė iki 1918 m. Lietuvai, atgavus nepriklausomybę Panevėžio mokytojų seminarija grįžo į Lietuvą ir 1919 m. liepos 1 d. paskelbė priėmimą studentų, norinčių tapti mokytojais. Tai buvo pirmoji atkurtos Lietuvos Respublikos mokytojų rengimo įstaiga, lietuviška Panevėžio mokytojų seminarija, veikusi iki 1936 metų. Prie mokytojų seminarijos 1923 m. buvo įkurta pradžios mokykla, kur studentai galėjo atlikti pedagoginę praktiką. Nuo pat pirmosios seminarijos atkūrimo dienos jai vadovavo Juozas Balčikonis, kuris suformavo tuo metu buvusių Lietuvoje žymiausių Lietuvos pedagogų kolektyvą. 1925 m. čia pradėjo mokytojauti Petras Būtėnas, Jono Jablonskio, Kazimiero Būgos ir Juozo Balčikonio mokinys ir tautotyros pradininkas Lietuvoje, Kazimieras Masiliūnas, gamtininkas Jurgis Elisonas ir kiti.

Aldonas Pupkis savo straipsnyje „Juozas Balčikonis Panevėžio mokytojų seminarijoje“ pateikia išsamią Panevėžio seminarijos direktoriaus Juozo Balčikonio gyvenimo ir jo veiklos biografiją, tarsi nutiesdamas tiltelį iš pratarmės į kitus du knygos skyrius. Juozas Balčikonis Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo penkerius metus. Paklojo tautinės Lietuvos mokyklos teorinius pamatus. Pirmajame skyriuje pateikiama Panevėžio mokytojų seminarijos I-osios laidos (1925 m. mokytojų biografijos, parašytos kelių autorių. Tai – enciklopedinio pobūdžio žinios, tik su išplėstinėmis mokytojų biografijomis, pateikiančiomis nemažai ir istorinių ne tik pedagogikos, bet ir to meto politinio, ekonominio bei socialinio gyvenimo žinių. Kai kurie mokytojai dirbo ne tik Panevėžio mokytojų seminarijoje, bet ir kitose mokyklose. Perskaitę šitą straipsnį jų mokiniai, išvydę savo mokytojo pavardę, gal imsis iniciatyvos ir paruoš panašų leidinį apie savo mokyklas. Šalia pateiktos mokytojo biografijos knygoje, skliausteliuose pažymiu ir straipsnio apie jį autorių: Justinas Jankevičius (1885-1940), Panevėžio mokytojų seminarijos direktorius (1924-1935) (Lionė Lapinskienė); Petras Būtėnas (1896 - 1980), Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo (1925- 1936) (Lionė Lapinskienė); dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą bei psichologiją; tautotyros ir seniųjų rinkimo draugijos įkurėjas ir tautotyros mokslo pradininkas, įkūręs Seminarijoje lietuvių archeologijos muziejų; Jurgis Elisonas (1889 – 1946;) (Donatas Pilkauskas). Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo 1919 – 1929, gamtininkas, mokslininkas, parašęs kelis zoologijos vadovėlius ir monografiją „Mūsų šalies žinduoliai“ (1932): Alfonsas Gilvydis (1895) (Donatas Pilkauskas) Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo 1919 – 1923 m. dėstė geografiją, istoriją ir žemės ūkio mokslus: Elena Jablonskytė-Gilvydienė (Vilija Raubienė). Panevėžio mokytojų seminarijoje dėstė matematiką ir fiziką; prel. Jonas Grabys (1882- 1929) (Donatas Pilkauskas). Panevėžio mokytojų seminarijoje 1919—1927 buvo kapelionas ir Seminarijos vicedirektorius ; Ignas Jasiūnas (1901-1989) (Laima Lapėnienė); Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo kūno kultūros mokytoju 1925-1926 m.; Antanas Kasperavičius (1898 – 1963 , JAV) (Jūratė Gaidelienė); Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo 1924-1930 ir 1935-1941 m. dėstė geografiją, geometriją, daržininkystę, sodininkystę, bitininkystę, specialiuosius ūkio dalykus, nuo 1934 vadovavo Seminarijos archeologijos muziejui; Melchioras (Merkelis) Račkauskas (1885-1968) (Konstancija Banionienė, Aklgirdas Vitkus). Panevėžio mokytojų seminarijoje dirbo 1921-1923 metais klasikinių kalbų (lotynų ir graikų) dėstytoju; vėliau inspektoriumi; Juozas Rajeckas (1893-1965) (Laima Lapėnienė). Panevėžio seminarijoje dėstė muziką 1921-1929 metais; Kazimieras Sliekas (1868-1929) (Liudvika Knizikevičienė). Panevėžio mokytojų seminarijos gydytojas 1920-1928.

Antrame skyriuje rašoma apie Panevėžio mokytojų seminarijos I-osios laidos auklėinius: Napalį Grigą, Veroniką Inčiūraitę-Barniškiene, Povilą Kazėną, Kazimierą Masiliūną (apie jį du straipsniai Vytauto Masiliūno ir Juozo Brazausko), Aleksandrą Šilgalytę, Joną Švobą, Joną Valiukonį, Kazę Žekonytę, mokytoją ir kraštotyrininką Juozą Žilvitį, kalbininkę Juliją Žukauskaitę. Daugelį jų atrasime Lietuvos pedagogikos istorijoje.

Trečiasis knygos skyrius „Panevėžio valstybinis pedagoginis institutas“ – ypač įdomus tuo, kad tapo nepaprastai aktualus mūsų dienoms: kai 1939 m. kovo 22 d. Vokietijos barbarai okupavo Lietuvą, ir Klaipėdos pedagoginis institutas buvo uždarytas, visa jo komanda – apie 250 dėstytojų ir studentų persikėlė į Panevėžį. Kai dabartinėje nepriklausomoje Lietuvos lietuviai barbarai – visokio plauko kosmopolitai kembridžistai, internacionalistai ir šiaip jau mokytojo vaidmens ir jo svarbos valstybės ir tautos gyvenime nesuprantantys technokratai, niekada nesidomėję pedagogikos mokslo svarbiausiomis nuostatomis, sunaikino Vilniaus Edukologijos universitetą ir apskritai mokytojų Lietuvai kvalifikuotą rengimą, siekdami sunaikinti Lietuvos ateitį ir mūsų jaunąsias kartas paversti juodadarbiais mužikais Lenkijos ir kitų užsienių darbo rinkoms, o mūsų feodalams - vergus, Panevėžio Pedagoginis institutas turėtų būti bet kokia kaina atgaivintas, kaip vienintelė mokymo institucija, ruošianti kvalifikuotus mokytojus. Kaip tik šis Pedagoginis institutas ir

turėtų realizuoti ir mūsų Tautos ir Valstybės Prezidentės Dalios Grybauskaitės nuostatą - atkurti mokytojo profesijos prestižą, nes nuo Mokytojo „ priklauso šalies laisvė ir ateitis“ (Dalia Grybauskaitė: investuoti į mokytoją – mūsų pareiga // delfi.lt. – 18-02-01). O mokytojo profesijos prestižas, kaip tvirtino šviesaus atminimo Mokytojas Vytautas Liutikas, priklauso nuo pjedestalo aukščio, kurį Mokytojui sukuria Valstybė ir pats Mokytojas savo dvasiniu ūgiu.

Leonas Kaziukonis savo straipsnyje knygoje „Pedagoginis institutas Panevėžyje 1939 m.“ rašo, kad dauguma šviesuolių panevėžiečių, džiaugėsi ir didžiavosi Panevėžio pedagoginiu institutu. Žinojo, kad Panevėžyje sukurta Panevėžio mokytojų seminarijos kultūrinis paveldas ir jo atmosfera visuomenėje įtakos ir to instituto veiklą, skatins dėstytojus ir studentus perimti Seminarijos gerąjį pedagoginį ir kultūrinį paveldą. Iš tikrųjų, kaip rašo straipsnio autorius, taip ir atsitiko: studentai Panevėžyje rengė kultūrinius renginius, daug dėmesio skyrė krašto pažinimui, vasarą organizavo ekskursijas, kurių metu susipažino su visos Lietuvos kultūrinio istoriniu ir gražiausiu gamtos paveldu, buvo skatinami domėtis lietuviška literatūra, daile ir lietuviškų sodybų architektūra. Instituto studentai įkūrė net tris korporacijas: studentų ateitininkų „Žibintas“, „Lietuvos studentų vienybės“ ir žemaičių „Terra Samogitia“. 1939 m. spalio 10 d. Vilnius ir Vilniaus kraštas buvo sugrąžintas Lietuvai. To meto Lietuvos švietimo ministerija 1939 m. lapkričio 16 d. įpareigojo Panevėžio pedagoginį institutą keltis į Vilnių.

Vieno iš žymiausių Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo okupantams vadų, partizanų generolo Adolfo Ramanausko-Vanago dukra Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė knygoje rašo apie savo tėvelį mokytoją, baigusį Panevėžio pedagoginį institutą. Pateikiamas ir jam Panevėžio valstybinio pedagoginio instituto išduotas diplomą 1939 m. birželio 30 d., patvirtinantis, „kad Adolfas Ramanauskas, gimęs 1918 m. kovo 6 d. Novbritono mieste Jungtinėse Amerikos Valstybėse, išėjęs visą Pedagoginio instituto kursą, gerai išlaikęs numatytus einamų dalykų egzaminus ir gerai atlikęs mokyklinę praktiką, įgijo pagal Pedagoginių institutų įstatymą, Vyriausybės Žinių Nr. 482, eilės Nr. 3370, pradinės mokyklos mokytojo ir specialinį aukštąjį baigusio teises. Pasirašė M. Mačernis, Instituto direktorius ir Z.Kuzminskis, Instituto inspektorius“.

Knygoje rašoma ir apie mokytojus, Panevėžio mokytojų seminarijos auklėtinius, dalyvavusius Mokytojų suvažiavime 1940 m. Kaune sporto rūmuose ir giedojusius Lietuvos himną. Visi jie buvo ištremti į negyvenamas Ledynuotojo vandenyno amžinojo įšalo salas mirčiai. Mokytoja Konstancija Banionienė buvo ištremta su keturiais mažais vaikais: Vytautu 10 metų, Gediminu – aštuonerių. Nijole – šešerių ir Reda – metų. (Reda Eidukienė. Konstancija Banionienė – mama, mokytoja, tremtinė // Ten pat, p.200 – 204). Seimo narė Rasa Juknevičienė rašo apie jos senelį, Panevėžio mokytojų seminarijos auklėtinį, Juozą Tamošiūną, irgi okupantų ištremtą į Sibirą su mažamečiais vaikais – devynerių metų dukrele Dainora, būsima Rasos Juknevičienės mama, vienerių metų sūneliu Aručiu ir žmona Valerija Misiūnaite - Tamošiūniene, taip pat mokytoja. Senelis nuo šeimos atskirtas Naujosios Vilnios geležinkelio stotyje ir išvežtas į mirties lagerį Rešiotus. Ten ir mirė iš bado 1942 m. balandžio 8 d. Valerija Tamošiūnienė stebuklu išliko gyva ir išsaugojo vaikus. Iš tremties šeimai sugrįžus, Dainora tapo nusipelnusia Lietuvos mokytoja ir parašė knygą „Sibiras vaiko akimis“. Ji buvo išversta į norvegų kalbą ir informacija apie ją plačiai paskleista pasaulyje. (Rasa Juknevičienė. Mano senelis – Panevėžio mokytojų seminarijos auklėtinis // Ten pat, p.205-210). Mokytojas, poetas Petras Zablockas, Panevėžio pedagoginio instituto absolventas, irgi tapo „be kaltės kaltu“, buvo nuteistas kalėti 10 metų, kad jo eilėraščiuose dominavo patriotinės, tėvynės meilės eilės. (Stasė Mikeliūnienė. Petras Zablockas – mokytojas, poetas, politinis kalinys // Ten pat, p.229-236).

Priepaskutinis knygos skyrius „Mokytojų seminarija naujomis istorinėmis sąlygomis“ nuo 1944 metų iki šiol – savo apimtimi pats didžiausias skyrius (238 – 355 psl.) supažindina su to laikotarpio Mokytojų seminarijos auklėtinių biografijomis, jų atsiminimais. Atkurta Seminarija buvo 1944 m. lapkričio 1-ąją dieną. Pirmąją Seminarijos pokarinę laidą baigė 54 auklėtiniai. Seminarijoje dėstė žymi Panevėžio pedagogė istorikė Ona Maksimaitienė. 1954 metais Seminarijos direktoriaus Andriaus Kazlovo pavaduotoju buvo Vladas Rajeckas, būsimasis pedagogikos akademikas. 1944 – 1957 m. Seminariją baigė 1947 pradinė klasių mokytojai. 2002 m. rugpjūčio 30 d. Panevėžio mokytojų seminarija buvo pertvarkyta į Panevėžio kolegiją, prie jos prijungus Panevėžio aukštesniąją techniką, Panevėžio Domaševičiaus medicinos ir Rokiškio aukštesniąją pedagogikos mokyklą. Iki 2009 metų Panevėžio kolegijai vadovavo Kęstutis Gudas, nuo 2016 m. balandžio 17 dienos Panevėžio kolegijos direktoriaus pareigas pradėjo eiti dr. Gediminas Sargūnas.

Galiu tik prisijungti prie straipsnio „Mokytojų seminarija ir Panevėžio kolegija miesto švietimo ir kultūros židinyje“ autorės Lionės Lapinskienės minties (geriau nepasakysiu), kad šiuo metu Panevėžio kolegija yra svarbi miesto institucija, puoselėjanti iš praeities paveldėtas tradicijas“, o knyga „Kelias nuo Mokytojų seminarijos iki Panevėžio kolegijos“ – graži dovana ne tik Panevėžio miestui, bet ir visiems Lietuvos pedagogams, jau pasiilgusiems pedagoginės literatūros.